

Nye ideer og bedre løsninger

BOKOMTALE: Chantal Mouffes *Om det politiske* er mer tilgjengelig enn de fleste andre bøker i sjangeren kontinentalfilosofisk politisk teori, samtidig som den er teoretisk solid og presis. Forfatterens politiske bånd til Syriza og Podemos gjør boken sentral for å forstå den nye venstresidens strategier.

Av Helga Forus

[Chantal Mouffe](#) (f. 1943) er opprinnelig fra Belgia, utdannet i Frankrike, bor i England og er professor i politisk teori ved Universitetet i Westminster. Cappelens upopulære skrifter har nå utgitt Mouffes *Om det politiske* på norsk, oversatt av Lars Holm-Hansen. Originalverket *On The Political* ble publisert i 2005 og har allerede en politisk virkningshistorie. Boken og dens virkningshistorie må sees i sammenheng med *Hegemony and Socialist Strategy* av Chantal Mouffe og Ernesto Laclau, som ble publisert allerede i 1985. Denne utgivelsen er det vanskelig å komme bort fra i lesingen av *Om det politiske*, mye fordi den siste boken står i sterk sammenheng med det politiske prosjektet Mouffe og Laclau starter opp i *Hegemony and Socialist Strategy*.

I *Hegemony and Socialist Strategy* tar Mouffe og Laclau til orde for en endring i venstresidens politiske strategier. Med utgangspunkt i Antonio Gramscis teorier om hegemoni forstår de politikken som en kamp mellom ulike hegemoniske prosjekter. Venstresidens strategi bør være å hekte seg på ulike kamper i samfunnets sosiale bevegelser - som miljø-, fag-, freds- og [feministiske bevegelser](#). Dessuten må den politiske venstresiden utvikle en forståelse av konflikt og politisk kamp som kan ta inn over seg ulike subjektposisjoner. Identitetspolitiske kamper bør sidestilles med kamper som utgår fra økonomiske posisjoner. Det er en slik strategi som kan føre til et radikalt demokrati. For Mouffe og Laclau står radikalt demokrati i motsetning til et liberalt demokrati, da de mener det liberale demokratiet i sitt mål om å bygge enighet undertrykker forskjell. Det radikale demokratiet anerkjenner derimot sin avhengighet av forskjell og konflikt.

Det sentrale oppgjøret i *Hegemony and Socialist Strategy* er med hva forfatterne betrakter som en ideologisk forstenet venstreside. Mouffe og Laclau står i en post-marxistisk tradisjon, der de vil utvide venstresidens ideologiske register til å inkludere 70-tallets progressive bevegelser, til å sette det radikale demokratiet i sentrum for venstresidens politiske prosjekt og gå bort fra en dogmatisk, økonomistisk marxisme.

MER OM MOUFFE: [Misnøye beveger ikke verden](#)

Om det politiske er skrevet 20 år etter *Hegemony and Socialist Strategy*. Motstanderen i *Om det politiske* er Europas sosialdemokratiske partier og deres ideologer. Mange av disse mener de befinner seg i en postpolitisk virkelighet, men har ifølge Mouffe kapitulert til en liberalistisk utøvelse

og forståelse av politikk. Forestillingen om det postpolitiske utgår fra den historiske sosialismens fall. Ifølge enkelte av teoretikerne Mouffe kritiserer innebærer denne historiske hendelsen at det liberale demokratiet er det eneste reelle politiske alternativet, og at skillet mellom venstre og høyre er overskredet. Det er forestillingen om det postpolitiske eller diskursive demokratiet¹ Mouffe kritiserer, med dens tilhørende forståelse av det politiske som et område for rasjonell diskusjon og søken etter enighet heller enn for interessekamp og pluralisme. Mouffe argumenterer for en konfliktorientert (agonistisk) og pluralistisk forståelse og utøvelse av det politiske, og for et radikalt demokrati.

I den ytre venstresidens politiske diskusjoner står Mouffe i kontrast til for eksempel [Alain Badiou](#) og [Slavoj Žižek](#), som med sine revolusjonære politiske posisjoner vektlegger det ukontrollerbare i kapitalismens dynamikker. Hun står også i kontrast til Michael Hardt og [Antonio Negri](#), som argumenterer for horisontale strategier og avviser direkte deltakelse i eksisterende politiske institusjoner. Hun argumenterer for å benytte det liberale demokratiets institusjoner og metoder for å omforme det i en radikalt demokratisk retning. Ifølge Mouffe både kan og bør det liberale demokratiet omformes til å oppfylle sine egne løfter om "frihet og likhet for alle" (s. 41).

Selv om Mouffe sitt prosjekt kan virke noe utopisk, er det langt mer konkret og pragmatisk enn de fleste andre prosjekter som de siste tiårene har dominert det radikale venstres politiske filosofi.

Konflikt, lidenskap, begjær, identitet

I sitt forsvar for det agonistiske, pluralistiske demokratiet lener Mouffe seg på Carl Schmitt, Elias Canetti og [Sigmund Freud](#). Den tyske rettsteoretikeren Carl Schmitt har en uheldig politisk historie og tilhørighet, men Mouffe og Schmitts affinitet ligger i deres felles motstand mot liberalismen. Schmitt sine angrep på liberalismen fra høyre fløy er til bruk for Mouffe sine angrep fra venstre. Ifølge Schmitt består politikken alltid av et skille mellom venn og fiende, mens liberalismen benekter dette og behandler politikken som en teknokratisk forvaltning av staten. Der Schmitt ser konflikter som politikken grunnlag, ser liberalismen en rasjonell diskusjon som skal føre til enighet eller kompromisser til beste for alle. Schmitt og Mouffe er enige om at selve konflikten er grunnleggende for det politiske, og at enkelte liberalistiske teoretikers forestilling om å ha overskredet konflikten er en falsk universalisering av sine egne prinsipper.

Antagonisme er en vi/dem-relasjon hvor de to sidene er fiender uten en felles grunn, mens agonisme er en vi/dem-relasjon hvor konfliktpartene riktignok innser at det ikke finnes noen rasjonell løsning på konflikten, men hvor de samtidig anerkjenner motstanderen som legitim. (s. 27)

Der konflikten for Schmitt alltid vil være en antagonistisk konflikt mellom venn og fiende, hvor fienden skal bekjempes, argumenterer Mouffe for en agonistisk utøvelse av det politiske, der antagonismen mellom fiender blir temmet til en agonisme mellom motstandere. En agonistisk

utøvelse av konflikt er mulig når motstandere aksepterer felles premisser for grunnlaget for politisk kamp. Da kan potensielt uforsonlige og voldelige konflikter bli agonistiske, og utspille seg mellom motstandere som anerkjenner hverandres legitimitet.

LES OGSÅ: [Freuds spekulasjoner](#) • [«Das Unheimliche» på norsk?](#)

Med hjelp av Canetti og Freud utarbeider Mouffe sin teori om politikkenes identitetsskapende og følelsesmessige dimensjon. Canetti beskriver demokratiet som en oversettelse av en voldelig konflikt til en kamp mellom motstandere som utelukker volden, men som ikke dermed går over til å være en rasjonell diskusjon. Det er ikke slik at det er den klokeste meningen som vinner et valg: "Motstanderen, som blir nedstemt, føyer seg ikke fordi han nå plutselig ikke lenger tror på sin rett, men rett og slett fordi han innrømmer at han er blitt beseiret" (Canetti i Mouffe, s. 30). Videre bruker Mouffe Canetti og Freud for å vise hvordan ulike typer begjær, identitetsmarkører og lidenskap legger grunnlaget for politisk handling og tilhørighet.

Hovedargumentet er at politikk slettes ikke kan bli et rent rasjonelt foretagende, men tvert i mot alltid vil være basert på konflikt, lidenskap, begjær og identitet.

Demokrati tømt for innhold

Mange liberale teoretikere nekter å anerkjenne politikkenes antagonistiske dimensjon og følelsenes rolle i konstruksjonen av politiske identiteter. De tror nemlig dette vil true etableringen av konsensus, som de oppfatter som målet med demokratiet. Men det de ikke ser, er at agonistisk konfrontasjon langt ifra setter demokratiet på spill, men tvert i mot er dets eksistensberettigelse. (s. 37)

Mouffes oppgjør med sosialdemokratiet er i utgangspunktet med Anthony Giddens, Ulrich Beck og New Labours tredje vei,² og etter hvert også med [Jürgen Habermas](#). Hun redegjør for Giddens og Becks teorier om hvordan vi i vår refleksive modernitet³ har overskredet skillet mellom høyre og venstre og dermed må modernisere sosialdemokratiet for å kunne tilpasse det globaliseringens krav. Der Giddens og Beck ser en historisk overgang, ser Mouffe en politisk kapitulasjon. Politikken har ikke endret karakter, det er heller snakk om sosialdemokratiske partier og ideologers overgivelse til et nyliberalistisk hegemoni.

Mouffe mener forestillingen om overgangen til et postpolitisk samfunn er et falsum for å avvæpne sine motstandere. "Når tradisjonistene eller fundamentalistene avviser den refleksive moderniseringens frammarsj, stritter de mot historiens gang, og kan nettopp derfor ikke få tilgang til den dialogiske diskusjonen" (s. 59). Å sette opp en postpolitisk enhet er i seg selv en politisk strategi, der de som faller utenfor enheten ikke lenger blir forstått som legitime, politiske motstandere.

Hun påpeker flere farer ved en slik tilnærming til det politiske: Det tømmer demokratiet for innhold,

og det kan medføre at potensielt agonistiske motsetninger får en antagonistisk form. Samfunnets konflikter kan dermed få uforsonlige og voldelige former. Mouffe argumenterer for at liberalismen bortviser identitetsskapelsen, konflikten og lidenskapen, hva som for henne er selve politikken grunnlag og innhold, fra det politiske, og behandler lidenskapen og identitetsdannelsen innenfor det politiske feltet som irrasjonelle tilbakevendelser av en overvunnet fortid.⁴ Dette skaper ifølge Mouffe en bortvisning av det politiske som sådan.

Ved å legge vekt enten på rasjonell kalkulering av interesser (aggregativ modell) eller moralsk deliberasjon (deliberativ modell) er samtidens politiske teori ute av stand til å anerkjenne "lidenskapenes" rolle som en av de viktigste drivkreftene innenfor det politiske feltet. (s.32)

Mouffe hevder at de postpolitiske ideologene betrakter det liberale demokratiet som historiens endepunkt. Da blir motstand mot det liberale demokratiet uttrykk for et primitivt stadium som vil bli tilbakelagt. Det liberale demokratiet er den rasjonelle politiske løsningen som alle etter hvert må akseptere. Når motstanden mot det liberale demokratiske prosjektet vedvarer klarer de postpolitiske ideologene fremdeles ikke å få øye på konflikten og pluralismen som er kjernen i politikken vesen, men tyr til forklaringer som enten er basert på motstanderens primitive bevissthet eller motstanderens umoral.

Når politiske konflikter blir omgjort til en diskusjon som dreier seg om å finne "nye ideer og bedre løsninger" – for å bruke Høyre sitt slagord – fører dette ifølge Mouffe til en forvitring av demokratiet. At samfunnets grunnleggende konflikter ikke forstås og utkjemperes som ulike politiske valg innebærer fraværet av et reelt valg. Valgene blir ikke lenger demokratiske valg mellom ulike alternativer, men en sandpåstrøing på avgjørelser som allerede er tatt. Dette fører til manglende interesse for politikk og lav valgdeltakelse.

Skal vi tro Mouffe står høyrepopulistiske partier igjen som de eneste partiene som utfordrer det etablerte. Høyrepopulismen blir uforståelig for de postpolitiske. Den blir lest som fortidens tilbakevendelse, eller som umoral, og møtt med moralsk panikk og forsøk på utestengelse. Mouffe mener dette er både feil tolkning og feil løsning: Høyrepopulismens suksess er et resultat av at konflikten, lidenskapen og identitetsskapelsen mangler alle andre steder på den politiske arenaen. Den må ifølge Mouffe møtes med *agonistisk* motstand, og en venstrepopulisme som legger bak seg liberalismens misforståelser. Venstresidens partier må ta ansvar.

Mouffe argumenterer for en populistisk venstreside som ser det politiske som en konfliktrelasjon, og som benytter et klart skille mellom vi og dem i sin politiske forståelse og argumentasjon. Den politiske motparten bør betraktes som en legitim motstander innenfor en politisk sfære som alltid vil innebære konflikt. Ønsket bør ikke være å overskride og eliminere konflikten, og med den motstanderen, men å gi rom for at ulike standpunkt kjemper om å danne nye hegemonier.

I den postpolitiske konsensusen blir det ifølge Mouffe betraktet som uansvarlig populisme å gi rom

for folkets krav og meninger. Men det er nettopp en venstrepopulisme som behøves. Når de statsbærende sentrum-venstre og sentrum-høyre alternativene er så like hverandre at samfunnets grunnleggende konflikter ikke blir representert politisk haster det å gjenopplive den pluralistiske demokratiske konflikten. Mouffe mener dette må gjøres av venstresiden, i et forsvar mot liberalismens angrep på velferdsstaten.

Liberale spilleregler

Det demokratiske paradokset mellom ønsket om pluralisme og forestillingen om utvikling av et felles verdigrunnlag er vanskelig å komme utenom uten å møte seg selv i døra. Også Mouffe sin pluralisme møter seg selv i døra, og løsningen hennes her er den samme som hos mange liberale tenkere. Schmitt gjør det enklere for seg selv ved å kaste motstanderen ut av nasjonalstatens felles prosjekt. Motstanderen for Schmitt er en fiende, og fienden skal nedkjempes. Mouffe vil beholde motstanderen, men innenfor rammene av vestlige nasjonalstater setter også hun grenser for hvilke standpunkt som kan aksepteres – inngangsbilletten er aksept av det liberale demokratiets spilleregler.

Et demokratisk samfunn kan ikke behandle de som stiller spørsmål ved dets grunnleggende institusjoner, som legitime motstandere. Den agonistiske tilnærmingen foregir ikke å romme alle forskjeller og overvinne alle former for utelukkelse. Utelukkelse tenkes politisk og ikke moralsk. (s. 141)

Her blir avstanden mellom liberalistene og Mouffe langt mindre enn hva hun selv gir uttrykk for at den er. At Mouffe vil trekke grensen "politisk og ikke moralsk" blir uklart innenfor hennes egen post-strukturalistiske forestilling om kamp om hegemoni, der en klar grense mellom politikk og moral vil være vanskelig å trekke.

MER OM LIBERALISME: [Til forsvar for friheten](#) • [Frihet som oppdragelse](#)

Enigheten om våre liberale prinsipper gikk i sin tid på bekostning av pluralisme – de som ville ha slaveri, aristokrati, juridisk segregasjon og diskriminering ble nedkjempet. Å sette grensene for videre utvikling av et felles verdigrunnlag ved det liberale demokratiets nåværende fordringer kan betraktes som nettopp en forestilling om å leve i en postpolitisk æra.⁵

Hvordan utarter den vestlige politikken seg i praksis? Kanskje ikke så langt fra Mouffe sine idealer? De gruppene som blir definert utenfor den liberale demokratiske debatten i dag og som blir møtt som fiender, er i hovedsak anti-demokratiske krefter: Nazistiske og fascistiske grupper samt fundamentalistiske religiøse grupper. Disse faller også utenfor Mouffes vi-dem konkurranser om politisk hegemoni i Vesten. Det Mouffe åpner opp for er en større grad av politisk legitimering av høyrepopulistiske fremmedfiendtlige grupperinger – men bare om disse tilslutter seg det liberale demokratiets spilleregler. Hennes åpning for politisk legitimitet i det liberale demokratiet er ikke veldig mye bredere enn den som allerede praktiseres.

Vesten og resten

I diskusjonen om liberalernes kosmopolitiske teorier tar Mouffe et oppgjør med forestillingen om en global overgang til liberalt demokrati basert på den vestlige opplysningstradisjonen. Hun kritiserer liberalismen for å forestille seg at resten av verden må tilslutte seg Vestens modell, fordi vi selv betrakter den som den eneste rasjonelle modellen. Liberalismen fordrer ifølge Mouffe å snakke på vegne av hele menneskeheten, og denne fordringen gjør at den også på den internasjonale arenaen forstår enhver motstand som uttrykk en underutviklet forståelse eller ondskap, og som illegitim.

Mouffe mener dette innebærer en mangel på internasjonale arenaer der agonistiske konflikter kan framtre, og at denne mangelen fører til eskalering av motsetninger, terrorisme og annen vold. "Dette betyr at vi må bryte med de vestlige demokratienes inngrodde overbevisning om at de legemliggjør 'det beste styresettet' og at deres 'siviliserende' misjon består i å universalisere det" (s. 96). Mouffe sin framstilling av en internasjonal orden der det ikke lar seg gjøre å stille spørsmål ved Vestens universalistiske prosjekt framstår som noe overdrevet. Selv med Vestens overlegne militærmakt, økonomiske dominans og kontroll over internasjonale institusjoner, er det like fullt sterke motkrefter som formulerer og praktiserer sine egne hegemoniske prosjekter. Mange av disse – Kinas ettpartistat, Saudi-Arabias fundamentalisme, Russlands tradisjonellistiske stormaktspolitikk - er vanskelige å forsvare, både politisk og moralsk, om man tar dem på alvor.

Det virker ikke som om Mouffe stiller samme krav til resten som til Vesten – eller krav overhodet. Dette er tydeligvis ment som et angrep på Vestens imperialistiske stormaktspolitikk, men får for meg preg av umyndiggjørende paternalisme. Når det bare er Vesten som stilles krav til, er det også bare Vesten som tilkjennes aktørskap.

Mouffe argumenterer for hva hun kaller en multipolar verden, der vi "godtar at det finnes andre former for modernitet enn den Vesten forsøker å påtvinge resten av verden, uten hensyn til andre historier og tradisjoner" (s. 145). Vesten må godta at resten av verden har råderett over seg selv, og gå bort fra sine utopiske eller dystopiske visjoner om "verdensdemokrati" som skal overskride nasjonalstaten og realisere en kosmopolitisk verdensorden.

Mouffe ønsker ikke å gå bort fra menneskerettigheter som sådan, men mener vi bør "lete etter funksjonelle ekvivalenter til menneskerettighetene" (s. 146) i andre kulturelle tradisjoner. Her er det noe uklart hva hun sikter til, men igjen framstår det som om hun ikke ønsker å gå bort fra et likelydende verdigrunnlag, samtidig som hun argumenterer for pluralisme.

I forsøkene på sette opp grenseganger i en internasjonal, multipolar pluralisme finner vi den samme parallellen mellom Mouffe og liberalistene som i grensegangen mellom pluralisme og felles verdigrunnlag i det liberale demokratiet. Pluralismen til Mouffe står normativt sett ganske nær liberalistenes. Hvis strategien er å lete frem historiske ekvivalenter til menneskerettighetene i andre kulturer, er det sikkert en god idé, men det framstår ikke som en reelt multipolar tilnærming, heller

som en utspekulert måte å utbre liberalismens prinsipper på. Pluralismen blir – som i nasjonalstaten – begrenset til et skinn innenfor de allerede innforståtte premisene om frihet og likhet for alle. Mouffe sin oppfordring til Vesten om å opphøre med dobbeltmoralisk krigføring og påtvinging av nyliberalistiske reformer på resten, og til liberalister om å unngå naive og universalistiske forsvar av det samme, er en oppfordring der Mouffe har en mengde liberale teoretikere – blant annet Habermas – på sin side.

Dualisme

Feministiske kamper, i likhet med LHBT-bevegelsen, miljøbevegelsen og andre progressive bevegelser, krysser både historisk og samtidig høyre-venstre-aksen. Dette er Mouffe fullstendig klar over, men det kommer ikke fram i *Om det politiske*. Dualismen i *vi/dem*-skillet hennes er problematisk når hun her setter de politiske skillelinjene for klart i en høyre-venstre-akse.

Mouffe har i andre bøker beskrevet politiske konfliktlinjer på en langt mer sammensatt måte enn hun gjør i *Om det politiske*, og det er ingen grunn til å tro at hun skulle ha endret mening om dette. Allikevel er det grunn til å kritisere måten hun framstiller skillet mellom oss og dem her. Når det hun ønsker å bekjempe er en forestilling om å representere "det gode" heller enn en part i en legitim politisk konflikt, er en *for* dualistisk høyre-venstre-akse ikke riktig vei å gå. For venstresiden skal denne dualismen innebære å organisere en "kjede av likeverdighet" av progressive politiske bevegelser. Er ikke en slik dualisme, og forestillingen om en slik organisasjonsform, nærmest en invitasjon til troen på seg selv som "det gode"? Innebærer det ikke samtidig en risiko for å gjenta venstresidens historisk største og stadige feil, nemlig kravet om det partikulæres underordning for enheten? Og blir motstanderen, om det skulle være Troikaen eller La Casta, å betrakte som en ondsinnet fiende, eller som en politisk kraft som representerer legitime interesser og konflikter?⁶

Elitistisk elitekritikk

I *Om det politiske* er det vestlige eliter som kritiseres, og denne elitekritikken innebærer i seg selv en elitisme som jeg har vanskelig for å se lar seg omsette til et radikalt demokrati. Er ikke alle borgere ansvarlige for det politiske i en demokratisk tilnærming? Er det ikke folket som skal forvalte partiene, delta i demokratiet, stemme ved valg og være aktive samfunnsborgere? Eller er det heller slik at venstresidens eliter står ansvarlige for å forvalte det politiske på en måte som gjør at folket opplever sine standpunkter representert på en tilfredsstillende måte?

Måten Mouffe setter opp det politiske på innebærer et skille i graden av ansvarlighet og aktørskap mellom folket og elitene, og det er elitene hun selv henvender seg til. Elitene må kunne forvalte politikken på en måte som gir folket muligheten til å få utløp for sine politiske lidenskaper og identiteter. Parallellen til hennes behandling av den internasjonale orden er klar: Det er Vesten som må legge til rette for en multipolar verdensorden, og det er Vesten som er både klanderverdig og ansvarlig.

For meg blir dette et uttrykk for ytre venstres sedvanlige kadermentalitet, der en opplyst elite av hyrder skal gjete saueflokken i riktig retning ved å bruke de riktige virkemidlene for manipulasjon. Kritikken virker litt i billigste laget, men allikevel: Når det hos Mouffe framstår som mer klanderverdig å være en liberal sosialdemokrat enn å faktisk stemme på et høyrepopulistisk parti (for de som gjør det kan vel ikke vite bedre, eller ikke blitt godt nok gjetet av venstresiden som skulle tatt hyrdeansvaret sitt), og mindre klanderverdig å forsvare en diktatorisk ettpartistat enn å være en vestlig, liberal, demokratisk motstander av ettpartistaten, blir dette for meg en framstilling av demokratiet der folkets og de ikke-vestliges aktørskap og ansvar er mindre enn de vestlige elitenes. En slik ansvarliggjøring av elitene og tilhørende umyndiggjøring av folket er vanskelig å beskrive som radikalt demokratisk.

Hvis man mener folket skal ha mer medbestemmelse, kan ikke det være basert på elitenes ansvar for å gjete dem i riktig retning. Det må være basert på folkets eget ansvar for sine egne politiske standpunkt, og Mouffe sin tilnærming holder bare elitene ansvarlige.

Teori i praksis

En stor fordel med *Om det politiske* er at den er sterkt orientert mot bruksverdi og at den er mer tilgjengelig enn de fleste andre bøker i sjangeren kontinentalfilosofisk politisk teori, samtidig som den er teoretisk solid og presis. *Om det politiske* går inn i sentrale strategiske og ideologiske politiske diskusjoner på en forståelig måte, og innebærer konkrete forslag til politiske veivalg. Her finner vi ingen vandrende multituder, eller uforståelige metafysiske utgreiinger. Da er det jo lettere å få politiske mennesker til å forstå hva du prøver å si.

Politisk engasjerte mennesker har både forstått og til dels igangsatt prosjektet Mouffe beskriver. De to nye kometene på venstresidens himmel – Syriza og Podemos – har lyttet til Mouffe og Laclau, og benytter seg av en politisk strategi som er inspirert av deres teorier. Vi finner politiske bånd mellom Mouffe og både Podemos og Syriza. Vi befinner oss derfor midt i en utprøving av enkelte av denne bokens idéer. Det er dessverre slik at Mouffe i stor grad begrenser seg til å finne strategier for å tilegne seg oppslutning, men i liten grad beskriver hva man skal gjøre når man først har fått den. Derfor peker ikke denne boken klart videre fra erobringen til utøvelsen av makten.

Om noen år har vi klarere svar på hvordan disse partiene lykkes i praksis. Vi kan allerede slå fast at de har lykkes med å skaffe seg oppslutning – innstrammingspolitikken er utgangspunktet for det, men også den tydelige identitetsskapende retorikken, den populistiske tilnærmingen, sammenknytningen mellom partiet og sosiale bevegelser og det klare skillet mellom oss og dem som Mouffe anbefaler.

Det interessante blir hvordan de lykkes i å forvalte makten når de har fått den. Dramaet utspiller seg nå, det er åpenbart en svært krevende øvelse.

Noter

¹ Ifølge Jürgen Habermas innebærer et diskursivt demokrati at den åpne, offentlige debatten står sentralt i utøvelsen av demokratiet. For at demokratiet skal fungere må ikke bare stemmegivningens framvisning av politiske preferanser, men en autentisk meningsdannende debatt, stå i sentrum for politikken. Hos Habermas vil en ideell autentisk offentlig debatt gi rom for utøvelsen av kommunikativ rasjonalitet, og muliggjøre rasjonell meningsdannelse som kan føre til at det mest fornuftige standpunktet vinner fram.

² Etter de konservative under Thatcher hadde liberalisert både politikken og økonomien i Storbritannia ble Labours motsvar, under ledelse av Tony Blair og med ideologisk veiledning av Anthony Giddens, å endre det tidligere konfliktorienterte og klassebevisste partiet. Denne strategien kalles gjerne New Labour, eller Den tredje vei. Strategien får både ære for Labours påfølgende valgseier i 1997, og skylden for en etterfølgende aksept for nyliberale løsninger i både Labour og andre europeiske sosialdemokratiske partier. Offentlig-privat-samarbeid og New Public Management er styringsstrategier som blir inkludert i det sosialdemokratiske prosjektet med Den tredje vei. Det samme gjelder sosialdemokratiske partiers entusiasme for privatisering, deregulering av arbeidslivsbestemmelser og markedet, og prioritering av middelklassen, med tilhørende tilbaketrekning fra en konfliktorientert klasseorientert ideologi, med arbeiderklassen som utgangspunkt.

³ I teorier om refleksiv modernitet diskuteres for eksempel globaliseringens overskridelse av nasjonale fellesskap og overskridelse av tradisjonelle sosiale bånd til fordel for individualisme.

⁴ Her slår det meg at liberale politiske teoretikers tro på fornuften som politisk styrende er den samme som liberale økonomers tro på "homo economicus". Disse abstrakte forestillingene står i samme skarpe motsetning til politikken og markedets praksis. I bedriftenes markedsavdelinger finnes ingen tro på homo economicus, og i den politiske debatten henvender politikere og partiapparater seg på samme måte til en identitetssøkende og lidenskapelig aktør: "Open happiness", "Just do it", "Alle skal med", "Yes we can". Når Mouffe avskriver politikken identitetsskapende kommunikasjon som at "partiene vil forsøke å selge produktene sine gjennom smart markedsføring overlatt til PR-byråer" (s. 74) avskriver hun for lettvinnt en framtid av lidenskap og identitetsskapelse i politikken slik den praktiseres i det liberale demokratiet, og hvordan liberal teori og liberale partiers praksis ikke stemmer overens.

⁵ Det er mulig Mouffe mener vi skal oppdatere utelukkelsen ut fra hvilke politiske kamper som har blitt utkjempet og vunnet – altså ved dannelsen av nye hegemonier. Men da er det desto vanskeligere å finne noen praktisk politisk forskjell mellom henne og Habermas. Forskjellen blir hvordan de mener prinsippene kvalifiseres – ikke hvordan de politisk bør praktiseres.

⁶ I en klassisk marxistisk tilnærming er konflikten mellom venstresiden og La Casta og Troikaen eksempler på en uoverskridelig, antagonistisk konflikt mellom arbeid og kapital. Sett herfra kan

Mouffes teori framstå som borgerlig og liberalistisk. I og med at argumentet hennes er at liberalismens hegemoni har dratt den sosialdemokratiske ideologien til høyre, er det betimelig å spørre om den ikke har gjort det samme med henne og hennes meningsfeller på ytre venstre fløy. Det er slik hun selv leser Hardt og Negri sine teorier.

Litteratur

- Mouffe, C. 2015, *Om det politiske*, Holm-Hansen, L. (overs.), Cappelen Damm AS, Oslo.
- Mouffe, C. og Laclau, E. 2001, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, 2. utg., Verso, London/New York.